

TÊKOŞER

HEJMAR 38

KANÛN 1987

revue trimestrielle

Nº 38

driemaandelijks blad

TEKOŞER: KOVARA TEKÖŞER, YEKÎTIYA KARKER Û XWENDEKARÊN KURD LI BELÇIKA

NAVNIŞAN: rue BONNEELS, 4 - 1030 BRUXELLES - BELGIQUE

TEL: 02/230.89.30

NAVNIŞANA POSTÊ: B.P. 33 - 1730 ZELLIK - BELGIQUE

BUHA: 50 F.B.

N° BANKÊ: 426-3144071-85 - K.B. - BELGIQUE

BERPIRSIYAR: M. Nezh YALÇIN

KOMÎTA NIVÎSKARIYÊ: Ahmed, Derwêş, Pervîn, Yalçin

N A V E R O K

HEFTEYA DUYEM LI SER ZIMANÊ KURDÎ, LI BARSELONA	Derwêş	P. 3
PIRSA KURDÎ LI PARLAMANA EWROPA		P. 4
RÊZIMANA KURDÎ (XI), PAREK	Celadet BEDIR XAN û Roger LESCOT	P. 6
HELBESTÊN XWENDEVANAN	Sebrî BOTANÎ, Amed, TORÎ	P.10
KURTEÇIROK: SED Û YEK AL Û ALEKE	Şahînê Bekirê SOREKLÎ	P.12
WEŞANÊN NUH: Nêrgiza TORÎ, Ş. B. SOREKLÎ, A. NEKŞEBENDÎ, Firat CEWERÎ		P.13
DÎROKA KURDISTANÊ DI ANSİKLOPEDIYA ISLAMÊ DE (XI), Civaka kurdî (2)		P.14
BELÇIKADA GENEL SEÇİM	Ahmed	P.18
WENEYÊN ZAROKAN		P.20
FÊRA KURDÎ: 1, 2		P.22
XEBATA ME		P.24
TEKOŞER'DEN HABERLER		P.26

S O M M A I R E

DEUXIEME SEMAINE D'ETUDE SUR LA LANGUE KURDE, A BARCELONE	Derwêş	P. 3
LA QUESTION KURDE AU PARLEMENT EUROPEEN		P. 4
GRAMMAIRE KURDE (XI), LES PARTICULES	C. BEDIR XAN et R. LESCOT	P. 6
POEMES DES LECTEURS	Sebrî BOTANÎ, Amed, TORÎ	P.10
CONTE: CENT ET UN DRAPEAUX	Şahînê B. SOREKLÎ	P.12
NOUVELLES PUBLICATIONS: Nêrgiza TORÎ, Ş. B. SOREKLÎ, A. NEKŞEBENDÎ, F. CEWERÎ		P.13
L'HISTOIRE DU KURDISTAN DANS L'ENCYCLOPEDIE DE L'ISLAM (XI), La société kurde (2) ..		P.14
ELECTIONS EN BELGIQUE	Ahmed	P.18
DESSINS D'ENFANTS		P.20
COURS DE KURDE		P.22
NOS ACTIVITES TRIMESTRIELLES		P.24

I N H O U D

TWEDE STUDIEWEEK OVER DE KOERDISCHE TAAL, TE BARCELONE	Derwêş	P. 3
DE KOERDISCHE KWESTIE IN HET EUROPEES PARLEMENT		P. 4
KOERDISCHE GRAMMATICA (XI), DE VOOR- EN ACHTERVOEGSELS ...	C. BEDIR XAN en R. LESCOT	P. 6
GEDICHTEN VAN LEZERS	Sebrî BOTANÎ, Amed, TORÎ	P.10
VERHAAL: HONDERD EN EEN VLAGGEN	Şahînê B. SOREKLÎ	P.12
NIEUWE PUBLICATIES: Nêrgiza TORÎ, Ş. B. SOREKLÎ, A. NEKŞEBENDÎ, F. CEWERÎ		P.13
DE GESCHIEDENIS VAN KOERDISTAN IN DE ENCYCLOPEDIE VAN DE ISLAM (XI), De Koerdische	Maatschappij (2) ..	P.14
VERKIEZINGEN IN BELGIE	Ahmed	P.18
KINDERTEKENINGEN		P.20
KOERDISCHE LES		P.22
ONZE DRIEMAANDELIJKE ACTIVITEITEN		P.24

HEFTEYA DUYEM LI SER ZÎMANÊ KURDÎ

Derwêş

Nivîskar, rojnamevan û zimanzanên Kurd duyem car li Barselona, paytextê Katalonya, civiyan û xebata rastnivîsîna Kurmancî berdewam kir. Weka ku tê zanîn, ev xebat ji aliyê Enstituya Kurdî ya Parîsê tê amade kirin.

Civîna pêşîn ji 18 ta 24ê Nîsanê dom kiri bû. Encamên (netîce) wê ji aliyê Enstituyê hatin weşandin: **Nexşeya Cihanê** û rojnameyeke taybetî (xusûsî) ya vê civînê bi navê "**KURMANCÎ**".

KURMANCÎ encamên her civînê bi awakî baş digihîne xwendevanan. Ji pêşneyaran re vekirî û amade ye.

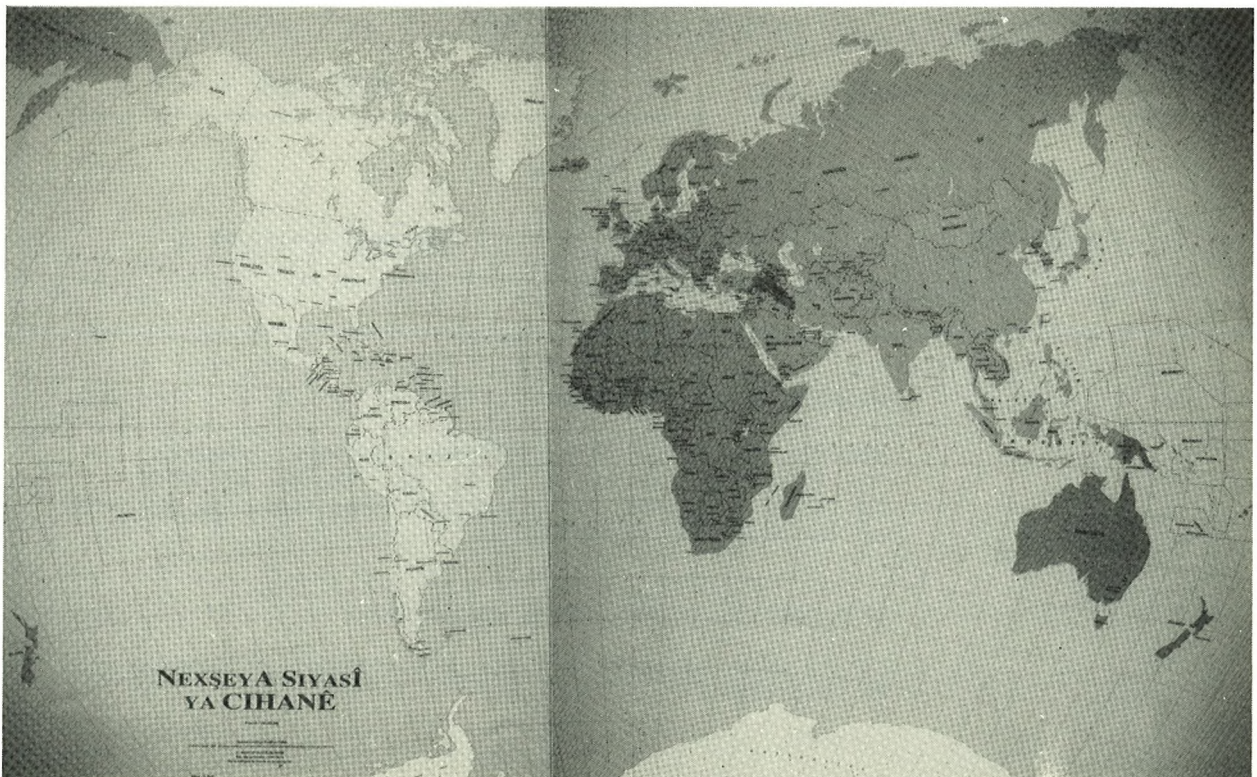
Civîna duyem a Barselona ji 7 ta 14ê Mijdar (Têşrîn) dom kir. Ji hemî welatên Ewropa nûner hebûn. Kurdên ji navçeyên cida yê Kurdistanê xebata xwe dom kir.

Di civînê de ev kes beşdar bûn: Kendal, Îzolî, R. Barnas, Reşo, M. Yetkin, Musa, Hiner, Xosrow, M. Uzun, F. Cewerî, Derwêş.

Di civînê de xebata ji bo nexşeya Kurdistanê li ser rastnivîsîna navên welayet, çiya, çem, gund, qeza, golên parçeyên Kurdistanê, termînolojiya siyasî û idarî, reng, meywe (fêkî), şînayî (sebz), wesayet û hwd. çêbû.

Roja dawîn bernama civîna sêyem ku ewê li Beljîka çêbibe hat tesbît kirin. Di civîna sêyem de ewê li ser rastnivîsîna navên weka istikamet, anatomiya serî, terminolojiya rojnamevanî û idarî, navên kulîlk, teyrik, masî û beharatan xebat bibe.

Paş ku civîna duyem li Barselona qediya, hemî beşdarên civînê ji aliyê serekwezîrê Katalonya hatin vexwendin (ezimandin) û ew çûn serdana (ziyaret) wî. Paş ku heyetê ser da serekwezîr û nexşeya cihanê ku yekem car e çap bûye diyarî wî kir, serekwezîr daxwazî û hêviyên xwe ji bo gelê Kurd kirin û da zanîn ku ew piştgiriya standina mafên gelê Kurd dike.

PÎRSA KURDÎ LÎ PARLAMANA EWROPA

Di mêjuya (tarîx) 6 Nîsan 1987 de, komisyona rêzanî (siyasî) ya Parlamana Ewropa pêşneyara van parlamanterên ku ji netewahî (cinsiyet) û partiyên cihê ne: ULBURGHS, BOESMANS, KUIPERS, PANNELLA, CICCIONESE, BONINO, Van der LEK, HEINRICH, STAES, TRIDENTE, BANDERS MOLLET, BLOCH von BLOTTINITZ, van DIJK û von NOSTITZ, li ser sirgûn-kirina bi hezaran ji gundiyên Rojavaya Bakurê Kurdistanê, pejirand (qebûl kir) û ji hikûmeta Tirkîyê, Wezîrên Karên Derveyî yê Ewropî û heyetên bilind ên ewropî re bangekî şand.

Em li jêr metnê vê biryarê weka xwe diweşînin.

FR

Communautés Européennes

PARLEMENT EUROPÉEN

DOCUMENTS DE SEANCE

Edition en langue française

1987-88

6 avril 1987

SERIE B

DOCUMENT B2-152/87

PROPOSITION DE RESOLUTION

déposée par MM. ULBURGHS, BOESMANS, KUIJPERS, PANNELLA, CICCIONESE, Mme BONINO, M. Van der LEK, Mme HEINRICH, MM. STAES, TRIDENTE, BANDERS MOLLET, Mmes BLOCH von BLOTTINITZ et van DIJK, M. von NOSTITZ

conformément à l'article 47 du règlement

sur la déportation de milliers de villageois du Nord-Ouest du Kurdistan

Le Parlement européen

- A. vu l'information parue dans le journal turc Cumhuriyet du 15.2.1987 selon laquelle la moitié des villages du Tunceli seront déplacés vers les régions de Mersin, Antalya, Mugla et Izmir, soit 234 villages du Tunceli, dans lesquels vivent au total 50.000 habitants qui attendent la date précise à laquelle ils devront quitter la région,
- B. vu d'autres informations selon lesquelles les provinces de Tunceli, Erzincan, Erzurum, Kars, au Nord-Ouest du Kurdistan, seraient particulièrement touchées et totalement dépeuplées,
- C. vu que des tentatives similaires ont déjà eu lieu dans le passé telles que la loi n°2510 du 21 juillet 1934 relative au banissement, aux termes de laquelle des régions où des Kurdes vivaient depuis près de 2.000 ans ont dû être évacuées,
- D. vu la réaction de panique qui a surtout gagné la population kurde intéressée, laquelle craint de disparaître en tant que peuple en raison de cet exode massif en Turquie occidentale, conjugué à d'autres mesures de répression, telles que l'interdiction de la langue kurde,
- 1. demande au gouvernement turc des éclaircissements sur ces nouvelles rumeurs de déportation et condamne vigoureusement l'éventuel recours à la force que pourrait impliquer cette opération ;
- 2. demande aux ministres des Affaires étrangères réunis dans le cadre de la coopération politique d'intervenir auprès du gouvernement turc pour empêcher cette nouvelle tragédie frappant le peuple kurde ;
- 3. charge son Président de transmettre la présente résolution au Conseil, à la Commission, aux ministres des Affaires étrangères des Etats membres ainsi qu'au gouvernement turc.

R Ê Z Î M A N A K U R D Î

(Z a r a v ê K u r m a n c î)

- XI -

Mîr Celadet BEDIR XAN û R. LESCOT (*)

II. P A R E K

PAREKA DESTNÎŞANDANÊ

98. Berê ku em dest bi lêhûrnêrîna parekan bikin, pêwîst e ku em van her du rêzikan (qaide) nas bikin:

- 1) Her navekî kurdî di rewşa mutlaq de binavkirî ye (1).

Nîşe: Hesp, mehîn, mal.

- 2) Di piraniya rewşan de, nav tê pêşiya rengdêr (sifet) yan têrker.

Nîşe: Mala spî, destê min.

Emê navê **parek** bidin hin regezên (unsur) ku bi nav re tên ragihandin, ji bo ku hinek hûrbûn û firehbûna rêzayê (mana) wî yê di rewşa mutlaq de biguherînin. Parek ji bo nîşandana van rewşan bi kar tên:

- a) Yan nav binavkirî dimîne û bi ser de jî bi gotineke din tê dest nîşan dan (pareka destnîşandanê).

Nîşe: Hesp-ê Soro.

- b) Yan jî ew di rewşa nebinavkirî de ye (pareka nebinavkirinê).

Nîşe: Hesp-ek.

99. Pareka destnîşandanê

Pareka destnîşandanê ji bo nîşandana pêwendîya ku di navbera navekî ku di rewşa mutlaq de ye (ango binavkirî) û her regezê (rengdêr, nav, pronav "zemîr", tofeke "kom, grûp" gotinan) ku di eynî zemanî de wî dest nîşan dide û di paş wî de tê de ye bi kar tê. Parek li dawîya gotina destnîşandayî tê danîn û pê re yek dibe. Li gora zayend (cins) û jimarnava gotina ku parek digihêje wê, ew van teşeyan (awa) distîne:

(*) Grammaire Kurde, Librairie d'Amérique et d'Orient, Paris 1970. Wergerandin,fransizî-kurdî: Pervîn.

(1) Bi "rewşa mutlaq" em dixwazin bêjin rewşa ku tê de nav bi tu parek yan bi tu pêkşereke awayî ne hatiye ragihandin. Divê ku ev "rewşa mutlaq" û "avahiya mutlaq" ku em di zimanine din de dibînin neyên tev li hev kirin.

Bi ser de jî, ji bo ku em vekirîtir bin, em diviyan ji hergav bêtir cihêtiyekê di navbera rêzayê (mana) gotinên "binavkirî", "binavkirin", "destnîşandayî", "destnîşandan" û hwd. bikin. Em "binavkirî" ji her gotineke ku rêzayê wê weka yê fransizî ye "défini", ku veqetandeka binavkirinê (le, la, les) tê pêşiya wê, dibêjin; "nebinavkirî", ji her navekî ku, weka di fransizî de "indéfini", li pêşiya wî yek ji veqetandekên nebinavkirî (un, une, des) tê; "destnîşandayî: déterminé", ji gotineke ku li paşiya wê rengdêrek (sifet) yan têrkerek tê dibêjin.

- ê, ji bo nêrê yekejmar.
- a, ji bo mêya yekejmar.
- ên, ji bo gelemjara her du zayendan.

1° Nêrê yekejmar

Bi navên: Hesp, nan, goşt, dar, kon, emê van teşeyan bibînin:

- a) Navê ku bi rengdêrekê hatiye dest nîşan dan:

Hespê boz.

Nanê hişk.

Goştê sor.

Darê stûr.

Konê reş.

- b) Navê ku bi navekî hatiye dest nîşan dan:

Hespê Soro.

Nanê tenûrê.

Goştê golikan.

Darê şivên.

Konê axê.

- c) Navê ku bi pronavekî hatiye dest nîşan dan:

Hespê min.

Nanê te.

Goştê wî.

Darê me.

Konê we.

Hespê wan.

2° Mêya yekejmar

Emê weka nîşe navên: Mehîn, şev, kêr, av, dar, mirîşk bistînin:

- a) Navê ku bi rengdêrekê hatiye dest nîşan dan:

Mehîna qenc.

Şeva sar.

Kêra piçûk.

Ava germ.

Dara heşîn.

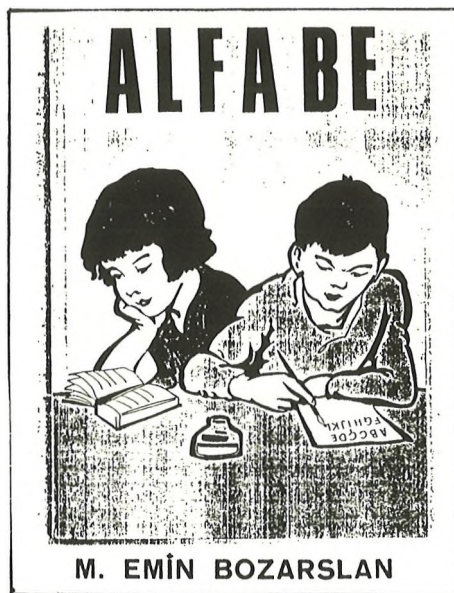
Mirîşka qelew.

- b) Navê ku bi navekî hatiye dest nîşan dan:

Mehîna Soro.

Şeva baranê.

Kêra pola.

Ava çem.

Dara gund.

Mirîşka pîrê.

- c) Navê ku bi pronavekî hatiye dest nîşan dan.

Mehîna min.

Şeva te.

Kêra wî.

Ava me.

Dara we.

Mirîşka wan.

3° Gelemjara her du zayendan

Navên nêr: Hesp, nan, dar û navên mê: Mehîn, kêr, av, van teşeyan didin:

- a) Navê ku bi rengdêrekê hatiye dest nîşan dan:

Hespên boz.

Nanên hişk.

Darên stûr.

Mehînen qenc.

Kêrên mezin.

Avên sar.

- b) Navê ku bi navekî hatiye dest nîşan dan:

Hespên Soro.

Nanên tenûrê.

Darên Şivên.

Mehînen Soro.

Avên Kurdistanê.

Kêrên pola.

- c) Navê ku bi pronavekî hatiye dest nîşan dan:

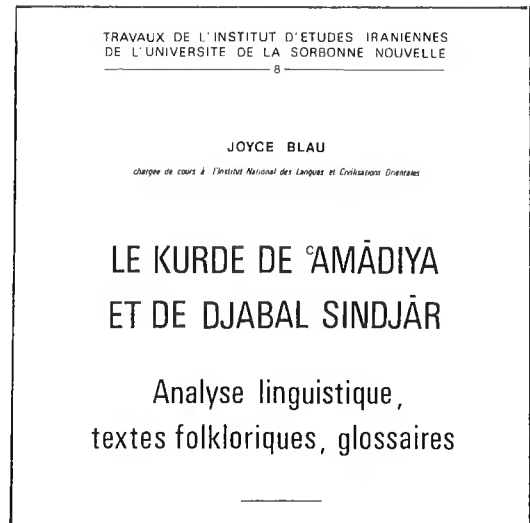
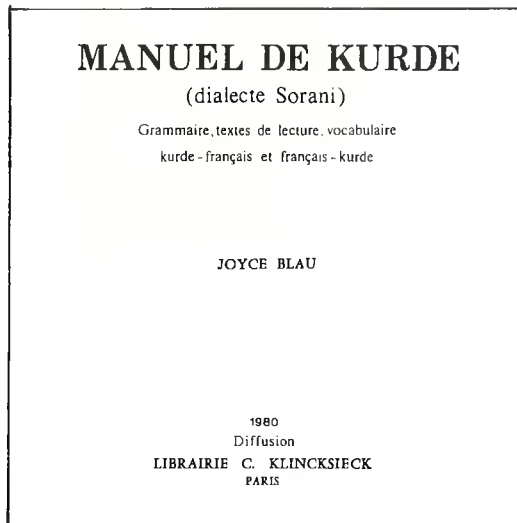
Hespên min, te, wî, me, we, wan.

Mehînen min, te, wî û hwd.

NÎŞANK: Di peyva rojê de, "n" a pareka gelemar gelek dikeve, loma teşeyên: hespê

min, mehîne min, û hwd., dêlva hespên min, mehînen min, û hwd.

Pêşgotî: Rê reya mirinê be jî, tu her li pêş be.

III. P A R E K

PAREKA NEBINAVKIRINÊ

100. Navê binavkirî yê di rewşa mutlaq de (li bend 98 binêre) dikare bibe nebinavkirî bi ragihandina parekeke ku jê re pareka nebinavkirinê tê gotin: "-ek" ji bo nêrê û mêya yekejmar; "-in" ji bo gelemjara her du zayendan.

Bi navên nêr hesp, nan, dar û bi navên mê şev, kêr, av, emê vana bibînin:

Hespek	Hespin
Nanek	Nanin
Darek	Darin
Mehînek	Mehînin
Şevêk	Şevîn
Kêrek	Kêrin
Avek	Avin

101. Dibe ku navê di rewşa nebinavkirî de bi têrkerekê yan bi rengdêrekê hinek bê dest nîşan dan. Wê gavê, pareka nebinavkirinê van teşeyan distîne:

-ekî, ji bo nêrê yekejmar.

-eke, ji bo mêya yekejmar.

-ine, ji bo gelemjara her du zayendan.

1° Nêrê yekejmar

Emê nîşeyên pişka (fesl) buhurî bistînin: Hesp, nan, goşt, dar, kon.

- a) Navê di rewşa nebinavkirî de, lê ku bi rengdêrekê hatiye dest nîşan dan.

Hespekî boz.

Nanekî hişk.

Goşteki sor.

Darekî stûr.

Konekî reş.

- b) Navê di rewşa nebinavkirî de, lê ku bi navekî hatiye dest nîşan dan:

Hespekî Soro.

Nanekî tenûrê.

Goşteki golikan.

Darekî şivên.

Konekî koçeran.

- c) Navê di rewşa nebinavkirî de, lê ku bi pronavekî hatiye dest nîşan dan:

Hespekî min, te, wî.

Hespekî me, we, wan.

2° Mêya yekejmar

Emê cardin nîşeyên pişka buhurî bihêlin: Mehîn, şev, kêr, av, dar, mirîşk.

- a) Navê di rewşa nebinavkirî de, lê ku bi rengdêrekê hatiye dest nîşan dan:

Mehîneke qenc.

Şeveke sar.

Kêreke piçûk.

Dareke mezin.

Mirîškeke reş.

- b) Navê di rewşa nebinavkirî de, lê ku bi navekî hatiye dest nîşan dan:

Mehîneke Soro.

Şeveke baranê.

Kêreke pola.

Aveke çeman.

Dareke axê.

Mirîškeke pîrê.

- c) Navê ku bi pronavekî hatiye dest nîşan dan:

Mehîneke min, te, wî, me, we, wan.

3° Gelejmar her du zayendan

Navên nêr hesp, dar, kon û navên mê mehîn, mirîşk, kêr vana didin:

- a) Destnîşandana bi rengdêrekê:

Hespine boz.

Darine stûr.

Konine reş.

Mehînine qenc.

Mirîškine spî.

Kêrine tûj.

- b) Destnîşandana bi navekî:

Hespine Soro.

Darine Şivên.

Konine koçeran.

Mehînine Soro.

Mirîškine axê.

Kêrine pola.

- c) Destnîşandana bi pronavekî:

Hespine min, te, wî, me, we, wan
û hwd.

Mehînine min, te û hwd.

NÎŞANK. Di peyva rojî de, gelek caran meriv dengdêra pareka nebinavkirinê ya yekejmar bi lêv nake. Loma, ji bo nîşeyên jorîn, teşeyên: Hespî boz, nankî hişk, goştî sor, darkî stûr, konkî reş, mehînke qenc, şevke sar, kêrke piçûk, darke mezin tîn bi kar anîn. Di "mirîškeke reş" de, ketina "e" nayê pejirandin (qebûl kirin), ji bo ku ewê bibe "mirîşk-ke reş" û "mirîş-ke reş" bê bi lêv kirin. Ji bo ku Kurd dûbarebûna (tekrarbûn) du dengdaran tehemmul nake, ewê parek rabe. Ev nîşank ji bo hemî gotinên ku bi "k" diqedin dibe.

NEXŞEKE BÎRANÎNÊ

	YEKEJMAR	GELEJMAR
Nêr:	Hespek	Hespin
Mê:	Mehînek	Mehînin
Nêr:	Hespekî Soro	Hespine Soro
Mê:	Mehîneke Soro	Mehînine Soro

Pêşgotî: Mirov kuştîyê şêra bit, ne girtîyê roviya.

HELBESTÊN XWENDE VANAN

Stirana Gulbiharê

Sebrî BOTANÎ

Ji devê M. GUNEY

Kuriko dîno! Tengîkurt in ez bi gorî!
Ha ha te dî weke xewnek giran borî

Kuriko dîno! Xewna min tê tu nahêlî!
Çawa diçî welatê xerîbiyê û min dihêlî?

Çeto lawo! Şermê bike ji navê min!
Ji wê xwîna têtê xwarê ji çavê min

Şirînê ber dilê mino! Xo bike ewrek reş û tarî!
Hûrik-hûrik bibarîne! Ser vî warî, li vî aqarî

Lo lo gidî! Were tu malxwê be ez kabanî!
Ala evîniyê dîsa hilde! Ser wî serî, li ser wî banî

Delalê dilê mino! Çenda bêjim hêj û wêve ye!
Were were! Şeqî û hêla te pêve ye!

Gidî lo lo! Tu xoşmêrê min î! Ez dilbera te me!
Were bi şêxadî kesk û sor û zera te me!

Xoşî û tenahiyê bîne dîsa bo vê malê!
Bi derzîka min sêwîkê bixemlîne rengê alê!

Çeto lawo! Ez welat im! Ez welat im!
Lo lo gidî! Her nûjen im, tîrê û kat im

Li zozanên evîna dila, bila helbin hezar çira!
Di govenda min û te da, xo hilavêjin bab û bira!

Çeto lawo! Tu xoşmêrek aştxwaz î!
Lê ku ne bû, bi xwînê jî min dixwazî!

Ey keça kurd

Ey kiça kurd! Ey kiça kurd!
Zû hilo derkev ji gov!
Lez bixwîne! Baş bibîne!
Da ne minî nîvmirov!
Ma ne şerm e her bimînî
bê amanc û bê dirov!
De hilo rabe delalê!
Tu nebî şîn nabit tov!
Bo tovê jîna welatî
bê guman her tu yî şov!

Beşîr S. Botanî

Stran

Helbest

Muzîk

-1-

Nîşank: Ev helbest ji aliyê Komal Dîlo ji me re hatine şandin.

Dilê min î liyan e

Amed

Deriyê welatê min î bilind e,
Nizim nakim.
Sivra gelê min a mezin e,
Biçûk nakim.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Sînorên welatê min pareke,
Parçe-parçe qebûl nakim.
Sîng û berê gelê min î pîr î pan e,
Tenik û zirav nakim.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Bejna welatê min a çeleng e,
Kinik û hûrik nakim.
Koka gelê min a kevnar e,
Narize û wenda nabe.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Deşta welatê min a kesik e,
Hişk û biring nabe.
Dengê gelê min î zelal e,
Nakeve, genî nabe.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Çiyayên welatê min her Newrozê a geşin,
Li hember mir-hovan hilnawêşin.
Tamarên gelê min a şînin,
Çiqasî werin mêtin
Natixin û hişk nabin.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Co û çemên welatê min a kûrin,
Çiqasî kolonîst jê vexwin
Namiçiqin, tenik nabin.
Bêna gelê min a firehe,
Kurt û teng nabe.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Rûyê gelê min î gewre,
Rûreşî gelekî nebû.
Zimanê gelê min î şêrîne,
Tirş û tal nakim.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Bîst milyon sêwî Dewrêşê Evdî ne (*)
Sewdar û dildarê Edûlê ne.
Saldemin di bin sitemê de,
Çav pan nekirin (**) û pan nakin.
Wekîdinê, dilê min î liyan e.

* * * *

Welatê min, jinebiya sedsalan,
Gelê min, sêwiyê vê stêrkê,
Loma dilê min î liyan e.

* * * *

T a n g i z î n

TORİ

Carina tu têtî welat
Dibîyî agirek li ser dilê min
Ha ew e ko pê bişawitim.
Dibîyî pêlê deryayê carina
Bihêz, bilind
Têtî di qirika min de dirawestî
Ha ew e ko pê bigirîm.
Carina bi weşîyek tirih ra
Di nav libê hinarekê carina
Dibîyî xweşîya jiyana min
Min ji nû ve dijiyênî.
Dirabim, xwe diavêjim darî malê
Hêrîşê didim ser tev bêdadîya
Bi qamçira bêbavîya digirim.
Lê hingî giran, hingî giranin welat
Ha ew e ko bi wana bikevim.
Qîrînê didime dora xwe hingî
Rêz dikim tev sixêfên ko dizanim
Tif dikim rûwê nokera
Hûr û gir tev hevkarê xwînmiya
Dilê xwe li wana sar dikim.....

(*) Dewrêşê Evdî, destaneka Kurdî ye. Dewrêş bi xwe gernasê wê yê serekîn e. Navê wî bi tenê nîşana hestê netewî ye di navbera Kurdên Êzdî û yên misilman de, li dijî Çîl İbrahimê Tirk. Evîna Dewrêş û Edûlê hêvanê destanê ye.

(**) Çavpankirin: qebûlkirina kêmasiyê, çavquriçandina li ser bênamûsiyê.

KURTEÇÎROK

SED Û YEK AL Û ALEKÊ

Şahîne Bekirê SOREKLÎ

Gul di destekî, ali di yê din de, sed û yek zarok, yek li dû yekî derbas bûn; û li ser perdeyeke mezin navên welatên wan yeko-yeko hatin xewan.

Yên mezin, ciwanan û mindalan li dora wan didane çepikan, ji yekî pêve, yê ku li navê welatê bav û diya xwe digeriya, li aleke ku têde roya zer li ser rengê gewrî sipî hatibuya çandin, lê fikir-ne fikir, nikaribû bidîta, ne aleke wisa, ne jî navekî yê di bîra wî da.

Ev zarokê dilxemgîn, tiştêkî wî li dijî ti alan tunebû, ne jî li dijî navên welatan, lê dil dixwazt, ku bo xwe jî yekê bibîne û navekî, bo ew jî ji wan re bi dilgermî li çepikan xwe, wek zarokên din.

Di êvara wê rojê de zarok li mal nexwar şîv, ne jî bi dê û bavê xwe re keniya. Bav lê xeyidî û şande şetlê, lê xewa wî jî nema tê. Nivê şevê hatibû, lawik hê payî bi çavên şil, dema dayik ket hindir û dest pêkir li ber bigere: "Kuro, lawo, çi bi te dada, çi hate serê te îroj, çi qewimiya?!". Hîske-hîska zarok rê nedida, bo ji dayika xwe re xuya ke, ka çima ew wisa digiriya.

Ji odeya din hat dengê bavê û di navbayê sar yê nivê şevê de hêliya: "berde wî şelfûtî, qîzê berde; bê terbiya ma canemêrg li xerîbiyê, bê terbiya!!" Û mindal car din bi tenê ma, li hîf kişand ser rûyê xwe û bi hêstiran şil û pil kir balgiyê xwe.

Dilê dayikê rûnenişt, pirr şewitiya û dîsa li kur vegehiya, li hîf rakir û ew hembêz kir. Dengêkî nizim ji lêwik hat der û xwe gîhand guhên dayikê: "Çima bavo li min derew kir, çima?! Îroj al û navên sed û yek welatan yeko-yeko derbas bûn li ber çavan. Ez geriyam û geriyam, li aleke ji alan, li navekî ji navan, bo em li hevûdin xwedî derkevin, lê ne al hebû di nav alan de, ne jî di navîna navan de nav. Çima we ez xapandim, çima?!".

Ji wê rojê û şûnve, ew zaroka bû yekî din, nema êdî rû da bavê, û dest pê kir ji xwe re li aleke din bigere, li navekî din ji navan; û rojeke ji ew rojên zivistanê, li ser berfa baxçekî ji yên Ewropa

mindalekî dida lotikan û ta ji dest dihat diqîriya: "BIMRE BÊ-AL MAYÎN. BIMRE BÊ-NAV MAYÎN! Bo min jî nav û alek divêt, wek hevalên din!".

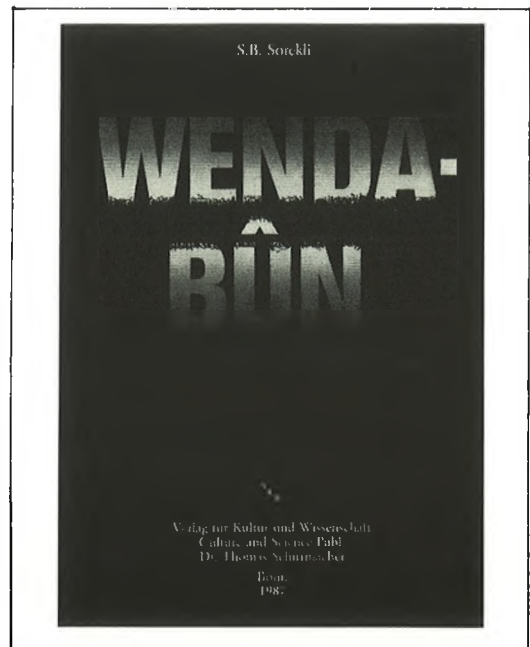
Sal bihurîn û rojek gihîşt, ku bavê lêwik ji kerban nisa ket, keserên kûr kişandin û dest bi gazincan kir: "Ev welatê bêbext ji min dizî zarokê min; wey li min reben û kukumê Xwedê, wey, wey!".

Qe nehat bîra bavikê ronêdî, ku wî jî rojekê xwe ji bav û dayika xwe dizî û sondê vegera li welêt xwar ji xûşk û bran re, ji heval û hogiran re, lê nehat li hev hesabê mal û dukanê.

Di şeltê de dihat nalîna rêben, dema derî vebû ji nişkan ve: "BIST DU NOCH KRANK, VATI?" Hat dengêkî biyanî. "Kurê wî" li halê wî dipirsî, cişare di nav lêvan de, bi Alemanî.

(V - 87)

(Ji pirtûka "Em û pîrsa me")

WEŞANÊN NUH

NÊRGÎZA TORÎ

KAWA EFSANESÎ

TÊKOŞER YAYINLARI

* ÎROJ PIRTÛKA EM Î PIRSA ME
BIXWAZ:

Şandina bi balafirê (5-7roj) 15 Mark

Şandina bi qemî (7-11hefte) 10 Mark

Navnîşan:

WEŞANÊN CELADET BEDİR-XAN, SYDNEY

Box 905, Bankstown, 2200

A U S T R A L I A.

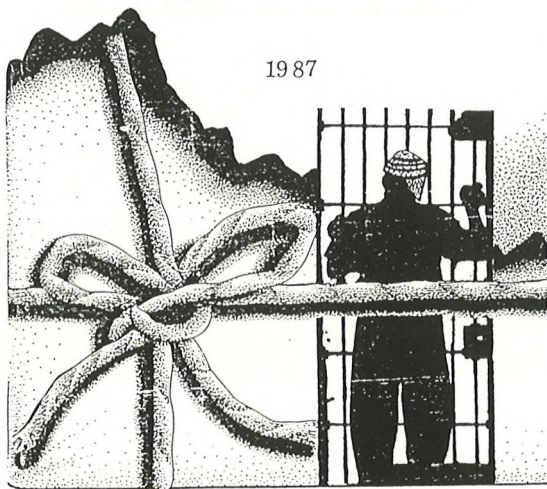
WEŞANÊN CELADET BEDİR-XAN, SYDNEY

A*NEKŞEBENDÎ

7

ÇÎROK

1987

GIRTÎ

FIRAT CEWERÎ

D Î R O K A K U R D Î S T A N Ê D Î

- XI -

IV- C i v a k a k u r d î (2)

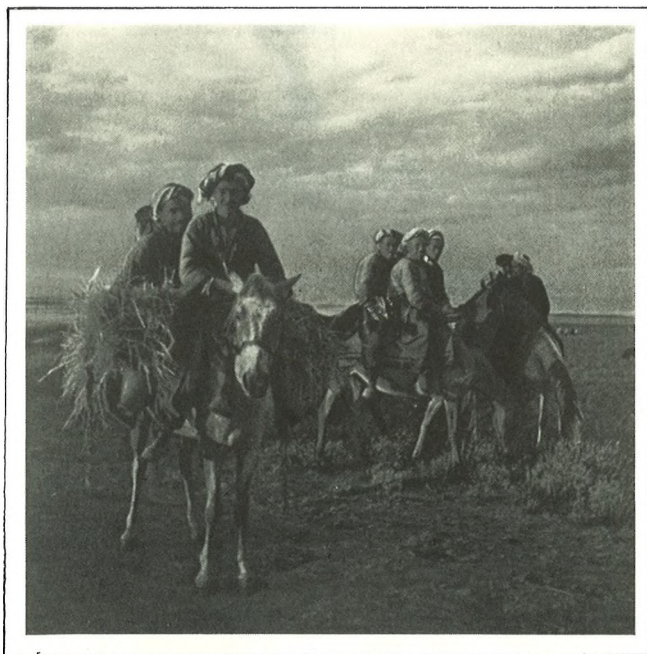
3- Damezranên aborî

a) Koçeriya kurdî

Koçer, bi hêzanî, li dora êlê (eşîr) xwe pêk tînin (organize dikin) û hema bitenê xwe didin xwedîkirina lawiran (heywan), di aboreke (iktisad) hinek girtî de. Jîna koçeran hişk e û di bin destelata (otorite) giran a serok de ye. Lê ev celeba jînê, ji bo sedemên hem civakî û hem aborî, ber bi guhertin û hundabûnê diçe. Li ser koçeriyê û kartêkirinê (tesîr) wê li ser abora Kurdistanê, meriv dikare li van berheman binêre: J. Frölin, *Les formes de la vie pastorale en Turquie*, di *Geografiska Annalen*, Stockholm 1944, 219-72 de; H. Christoff, *Kurden und Armenier*, Hambourg 1935; O. L. Vilçevski, *Economie de la Communauté agraire nomade kurde de la Transcaucasie et des districts environnants dans la deuxième moitié du XIXe s.*, di *SE*, 1936, N° 4-5, 135-61 de; N. Bogdanova, *L'exploitation féodale des nomades*, di *Arch. hist. Acad. Sc. URSS*, II (1939) de; I. P. Petroushevsky, *Essai sur l'histoire des relations féodales en Azerbaïdjan et en Arménie*, du XVIIe au début du XIXe s., Léninegrad 1949, 389; Wolf-Dieter Hütteroth, *Bergnomaden und Yaylabauern im mittleren kurdischen Taurus*, Marburg 1959, 190; Thomas R. Stauffer, *The economies of nomadism in Iran*, di *M.E.J.*, havîna 1965, 284-302 de; V. Monteuil, *Les tribus du Fars et la sédentarisation des nomades*, Paris-La Haye 1966; û X. de Planhol, *Les fondements géographiques de l'histoire de l'Islam*, Paris 1968, 442; H. Carrère d'Encausse, *Aperçu sur le problème du nomadisme au M-O*, di *Doc. franç.*, Notes et Et. doc., 2095 (3-II-1955) de.

Tecrubeyên gawestîkirinê (bicihkirina koçeran) di navbera her du şerrên cihanê de, di dewletên cihê de ku tê de êlên koçer

ên kurd yan ên din dijiyan, dest pê kir; lê hem li Tirkîyê û hem li Îranê, di dema Mustafa Kemal yan Rîza Şah Pehlevî de, metodên ku hatin bi kar anîn ne her gav ji aliyê xelkê baş dihatin pejirandin (qebûl kirin), di vajayê (eks) Îrisan de li hemberî êlên Qefqasyê. Ew, dibêje R. J. M. Goold-Adams (*Middle East Journey*, London 1947, 95), ji herderên Rojhilata Navîn bêtir serfiraz bûn; "bi rastî, awayê nêzîkbûna wan ji vê pirsê ji rêzanî (siyasî) û leşkerî bêtir bû... Ji bo ku wan ji koçeran re zewî (erd), av û şîretên mutexessîsên ziraî didan, ji bo ku ew karibin çiniyên xwe yên ku ji bo jîna wan pêwîst bûn bêtir bikin". Li cihên din, gawestîkirin bê hişkî û bi gehînek (merhele), weka ji bo Cafan, çêbû.

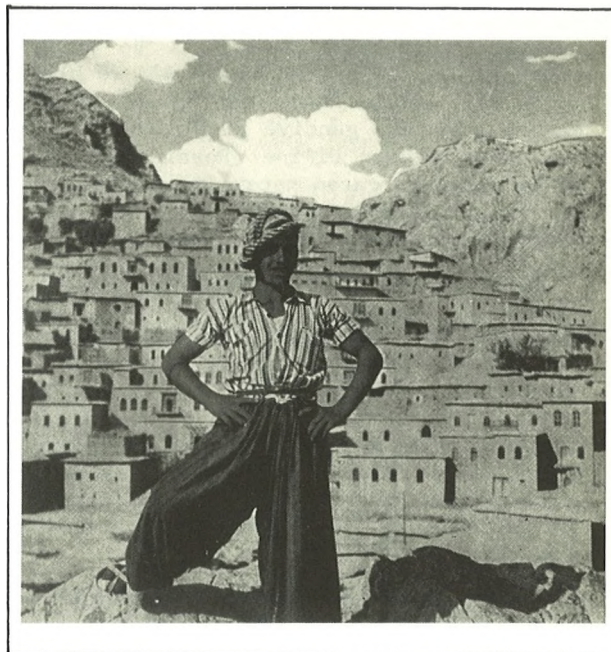

(*) Encyclopédie de l'Islam, 1981. Wergerandin, fransîzî-kurdî: Pervîn.

b) Gundîtiya kurdî

Gelheya kurdî bi hêzanî gundî ye. Ango, Kurd di rêjeyeke (nisbet) fireh de (65-80%) gundî ye, li gel ku pîşewazî (sinaet) dest bi xuyabûnê dike. Eger rastî ewha be, em tê digihêjin ku zewî divê roleke bingehî di jîna gundî de bilîze. Lê sîstema malxweyiyê (mulkiyyet) li ba Kurdan gelek pirsan derdixîne. Heta şerrê cihanê yê yekemîn, Kurdistan, di beşa xwe ya mezintirîn de, di nav imperatoriya osmanî de bû, û sîstema malxweyiyê girêdayî zagona (qanûn) malxweyî ya osmanî bû (1858), ji bo ku zewiyên leşkerî di 1839 de hati bûn rakirin. Ev sîstem heta nêzikî 1930, li welatên ku warisên (ji wiraset) imperatoriya osmanî bûn (Sûriye, Iraq), ajot (Warriner, 66). Ev zagon celebên cihê yê malxweyiyê dipejirand: "Mulk", di bin awayê mutlaq ê "reqaba" de, ku bi "senet tapo" yan bi "tasarruf" dihat pejirandin; malxweyiya Dewletê "mîrî", ku bi awakî mutlaq ji bo Dewletê ye, lê ku kes jî dikarin bi kar binin "tasarruf"; malxweyiyên "Waqf" yan "xeyrî", eger xwediyê karê wan sazendeyên (muessese) xeyrî bin: Mizgeft, dibistan yan xwendekar, nexweşxane, yan "ehlî" eger temenê (imr) xwediyê karê wan piçûk be; hebûnên giştî ku herkes wan bi kar tîne, weka rê, çem, aqarên gund û hwd.; di dawiyê de, hebûnên mirî "mewat", zewiyên çolî û vala ku hemî hebûnên (mulk) Dewletê ne. Li Îranê, divê ku hebûnên "xalisa" yan yê Tacê bîn ragihandin (ilawe kirin) (Lambton, 238-58).

Firehbûna van celebên cihê yê malxweyiyê di nav welatan de diguhere û bi awakî giştî cihekî piçûk ji malxweyên piçûk re dihêle (2/3 gelheya gundî li Tirkîyê, 1/4 li Iraqê). Li herderî malxweyiya mezin hikm dike. Li Iraqê, ji 10 milyon hêktarên zewiyên cotê 4 milyon ên Dewletê ne û 6 milyon ên malxweyên arizî (xusûsî) ne. Li Îranê, 10% ji gundiyan xwediyên 8% ji zewiyan in, angî ji 1 heta 3 hêktar yan "cot" ji bo malbatekê. Rêzayê (mana) "cot" di eynî zemanî de cotê gayên ku ji bo cot bi kar tên yan karê ku gundî di rojekê de dike ye (Qasimlû, 128). Malxweyên mezin, angî Dewlet, serokên êlan, şêx, bazarganên mezin, ji bo demeke kurt zewiyên pîrr mezin bi perekî ku rewşa gundî pîrr teng dike didin kirê. Bi rastî, bac (vergi) pîrr giran in. Eger li Îranê hatina salî ya malxweyên mezin digihêje 5.600 dolar ji bo

merivekî, ya gundiye navîn digihêje bitenê 60 dolar (Qasimlû, 168). Li Iraqê, berê şerrê cihanê yê duyemîn, hatina gundiye kurd digihajt 6 heta 10 L. di salê de (Xosbak). Ev bacên ku bi tiştên tebîî yan bi karê bê pere (80%), bi pere (15%) û yê mayî (5%) ku tên dayîn ji gundî re gelek giran tên. Li Tirkîyê, sîstemên cihê hene: "Yaricilik" ku tê de gundî destgeha (alet) xwe bixwe, darê cotê û dewar, bi kar tîne û nivê çiniyê dide; "resimcilik" ku tê de bilindbûna kirê girêdayî rewş û dewlemendiya zewî, karker, hatina çiniyê û pileya (derece) bindestiya gundî ye; "murabba-cilik" ku tê de, li hemberî karê xwe, gundî bitenê 1/4 çiniyê distîne (Mûseyêv, 13). Li Îranê, meriv van koletîyan bixwe di bin nav û sîstemên nêzikî wan de dipejirîne: "Nime-kare" ku tê de malxwe zewiyên avî dide kirê, toxum dide û gundî karê xwe dide: Malxwe 3/5 çiniyê distîne û gundî 2/5 wê ji xwe re dihêle; "sâykbar" ku tê de malxwe zewî, av, toxum û dewarên cotê dide û 1/3 çiniyê distîne; "sêqut" ku tê de malxwe zewî û av dide û 2/3 çiniyê distîne; "dawudu" ku tê de malxwe, li hemberî zewî û toxum, 2/10 çiniyê distîne (Qasimlû, 132-8). Li Kurdistana Iraqê, ev pîrs bixwe tên dîtin. Bi vî awayî, ji bo çiniyên havînî, tûtîn û pembû, malxwe 1/2 û ji bo birinc 1/3 distîne; ji bo çiniyên zivistanî, genim yan ceh, ew 1/10 yan 1/5 distîne. Ev ji derveyî deyn yan bac e: 7,5% ji bo "serkal" (merivê malxwe), 10% ji bo hikû-

metê û bi ser de jî tiştên ji bo "qehwe-çiyê" malxwe, "mudhif" (oda mêvanan) û hwd. (Xosbak, 48). Bi vî awayî, li gundên êl-rakirî ku di bin destê malxweyan de ne, hatina zewî, bi awakî giştî, ewha tê par kirin: 3/6 ji bo malxwe, 1/6 ji bo nûnerê wî (ji bo ku malxwe tucar li wira najîn, lê li bajaran rûdinên), 1/6 ji bo merivê ku zewiyan idare dike û 1/6 ji bo karkerê ziraî ku ne zewî û ne dewarê wî, lê bitenê milên wî hene. Ango, di dawiyê de, di dawiya salê de, gundiye piçûk ê kurd dest-vala û tiye deyn dimîne (Rossi, 86), ji bo ku ew piraniya caran neçar (mecbûr) dibe ku bi riya simsaran derbas bibe ku karibe heta çiniya wêbê li piya raweste.

Eger mercên (şert) jîna gundiye kurd ev bin, meriv dikare tê bigihêje serhildanên gundiyan ku carcaran çêdibûn, weka ya **Murûdan**, ên Çiyayê Kurdistan (Sûriye), di bin serokatiya **Ibrahîm Xelîl** de, di navbera 1930 û 1940 de (li Th. Bois, Les Kurdes, 15-115 binêre) û serhildana 20.000 malbatên **Dizaî**, di 1954 de, ku nizmkirina bacê heta 1/20 çiniyê, rakirina karê bîzor û diyariyan bi hinceta (munasebet) cêjn û dawetan dixwestin (Gavan, 19).

Ji bo dîtina çareyekê ji vê derebekiya (fêodalîzm) re, ku gundiye kurd dike koleyekî ku meriv dikare pê bilîze û bixe bin bextê xwe, projeyên çareserkirinê (islahê ziraî) ji aliyê hikûmetên navçeyên ku tê de Kurd rûdiniştin hatin bîr kirin. Jixwe li hemî van welatan, derebe, serokên êlan yan şêx, ku ji berê bihêz bûn, dijmînên mezin ên van tecrubên çareserkirinê bûn.

Li Îranê, hema ji 1955, zagonek parkirina zewiyên Tacê û yên Dewletê dixwaze (Muh. Şah, 205). Di 1960 de, Zagoneke ziraî ku amanca wê dîtina çareya malxweyiya zewiyên arizî ye sînora bilindtirîn a zewiyên avî bi 400 hêktaran dest nîşan dide (tesbît dike) û ya zewiyên bejî bi

800 hêktaran. Û koopêratîvên gundî, ku jimara wan di destpêkê de 500 bû gihajt 4.500 di 1965 de û 8000 di 1969 de, hatin xwestin. Lê bi hêzanî Şah "şoreşa sipî" îlan kir (26.1.1963). Ew bi rêfêrandomekê hat pejirandin û bi 12 bendan diviya ku, tevî tiştên din, bigihêje rakirina derebekiyê û azadkirina gundî. Li Tirkîyê, hema ji 1938, ji nuh de kirîna zewiyên derebeyên mezin ji bo parkirina wan di nav gundiyan de hat bîr kirin, lê kêmkirina jê kelk girt (istifade kir). Projeke zagoneke li ser çareserkirinê di 21 Hezîran 1945 de hat îlan kirin. Wê parkirina zewiyên Dewletê û yên malxweyan, ku aqara wan ji 500 kes ne bêtir bû, didît; lê ev bend 17 di 1950 de hat rakirin. Diviya ku buhayê wan di 20 salan de bê dayîn (**Mûseyêv**, 14). Di 1961 de, projeke ziraî ya nuh: Rewşa pîrr nebaş a gundiyan hat dîtin. Loma hat xwestin ku zewiyên Serwetê, 8 milyon donimên ku ji aliyê Dewletê dihatin pêk anîn û ku li wilayetên Rojhilat û Rojhilata Başûr gelek fireh bûn, zewiyên waqf, ku ji wan hîn 1 milyon donim diviya ku bê par kirin, û di dawiyê de zewiyên arizî ku aqara wan a giştî ji 38 milyon donim betir bû bîr par kirin (**Vatan**, 14-5). Di 1965 de, ji 13.591.622 rûniştevanên cuhan nêzîkî 3/4, ango 9.764.652, ji ziraetê dijiyan (**Esenkova**, 116). Ew ji hemiyan xizantir (feqîr) bûn jî (li M. Makal, Bizim Köy; wergerandina fransîzî, Un village anatolien, récit d'un instituteur paysan, Paris 1963; wergerandina inglîzî, A village in Anatolia, London 1954 binêre).

Li Iraqê, rêzana (siyaset) ziraî ya hikûmeta qralî di destpêkê de nêzîkî serokên êlan, ereb yan kurd, bû. Di 1932 de, zagon N° 50 (**Dowson**) zewî, çêrgeh û zewiyên cotê dide êlan. Paşê, zagon N° 51 (**Lazma**) hebûnên êlê dide serokan. Di 1933 de, zagon N° 28 ji gundiye ku "di bin deynan de ye" re qedexe dike ku zewiyê xwediye xwe berde. Eger bike, xaniyê wî tê tîk dan (xera kirin). Li dawiyê, di 1954 de, zagon N° 11 destûr (izn) dide wezîrê Dadiyê (**Edalet**) ku hebûnên zewiyan bide. Jixwe, weka nîşe, di 1952-4 de, 1.794.560 donim ji 6.863 malbatên gundî yên navçeya Sincarê re hatin par kirin, lê beşa mezintirîn ji **Ehmed El-Acil**, şêxê Şammar, re hat dayîn (**Warriner**, 160).

P ewha nikarî bû bajo (dewam bilî) i 30 Tebax 1958, Komara nuh za ku dixwest dawiya derebekiyê bîr gundî ya civakî bilind bike û zî. ş de bibe, weşand. Li gora vê zagonê, aqara zewiyên avî nikarî bû ji 250 hêktaran bêtir û ya zewiyên bejî ji 500 hêktaran bêtir be. Hatina wan bi nîzameke (düzen) mezin hat par kirin. Zewiyên azadkirî diviyan, di pênc salan de, ji gundiyan re bîr par kirin, ji 30 heta 60 donim ji zewiyên avî, yan ji 60 heta 120

donim ji zewiyên bejî. Hûndabûnên (xesarên) malxweyên wan diviyan ji 3% Serwetê ji wan re di 20 salan de bîn dayîn (Vernier, 398). Gundî gelek şah bûn û ji bo stendina zewiyan li bendê ne man, û hemî derebe pirr hêrs bûn. Diviya kuli hemberî gelek serhildanên gundiyan bê rawestan.

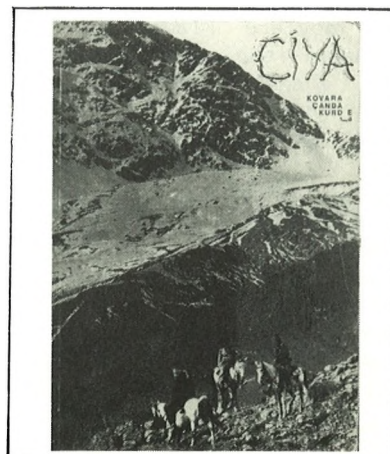
Li van welatên cihê, gundiye kurd diviya ku ew jî ji van çareserkirinan kelk bigire. Lê stendina zewî têr nake. Divê ku gengaziye (wasite) bikaranîna wan hebin. Lê gelek caran, gengazî tu nene yan kêr in: Toxum beha ye, destgehên ziraî kevnar in; li her-er hîn gîsina kevnar tê bi kar anîn, karên avdanê yên gelek pêwist pirr beha ne û kooperatîv nikarin bersiva hemî van pêwistiyan bidin. Kurdên Iraqê, weka Kurd, bitenê ew in ku gotina wan heye. Loma, P.D.K., di kongra xwe ya VII'mîn de, di Mijdar 1968 de, bernama xwe ku benda wê ya 14 ya dirêj dîtînen wî li ser tevayiya projeyên ku hesaba pêwistiyan arizî ya navçeya wan pêşan dide weşand (Vanî, Le Kurdistan Irakien, 365-6). Joyce Lussu (Anche i kurdi consquistano il loro socialismo) di Rinascita Sarda, II/9, 10 Adar 1964, 19 de, parkirina zewiyan, ku ew li Kurdistanê di Adara 1964 de beşdarî wê bû, dibêje.

Ev pirsên zewî ji bo Kurdên Ermenistana Sovyêtî wekî din bûn. Bi rastî, hîn berê ku şerrê cihanê yê yekemîn biqede, gundiyan Alagözê bi qîrîna: "Em zewî dixwazin. Emê heta kînga kole bimînin?" rabûn ser xwe. Ew ji aliyê hevniştîmaniyê xwe yê cuhan, Ereş Şemo, ku ew bixwe vê yekê dibêje (Şivanê Kurd, Beyrût 1947, 62), hati bûn germ kirin. Piştî gelek têkoşinan dijî "kulak"an xewna wan bi cih bû, lê dibe ku ne bi awayê ku wan di destpêkê de didît. Ji nuha û pê ve malxweyî kollêktîf e û gundî di kolxozan de hatine civandin (li Aristova, Kurdi zakavkaz'va, 1966, 64 binêre). Dêlva gîsin û ereba kevnar, traktor û batoz in ku ji bo çandin û çinîna zewiyên kolxozê bi kar tên. Û sewiya jîna gundiye kurd baş bilind bû. Lê dibe ku ev jîna nuh di berhema Emînê Evdal li ser Adetên Kurdan li Paş-Qefqasyê, 1957 (bi ermenî) de hinek îdeâl hatiye dîtîn.

Çavkanî

Th. Bois, La vie sociale des Kurdes, 605-9; P. P. Mouseiev, Le Problème agraire en Turquie, di Sovietskoi Vostokovodeni, 1956, N° 1 de, wergerandina fransîzî di Doc. Franç., Articles et Documents N° 369, 14 Hezîran 1954, 8-15 de; D. Warriner, Land Reform and Development in the Middle East. A study of Egypt, Syria and Iraq, 1957, 1962; A.K.S. Lambton, Landlord and Peasant in Persia. A Study of Land tenure and Land Revenue Administration, 1953, 1969; P. Rossi, L'Irak devant la réforme agraire, di Orient VII/3, 1958, 81-93 de; La réforme agraire en Irak, di al-Bilad, Bexdad, 12 îlon 1960 de, wergerandina fransîzî di Doc. Franç., Articles et Documents, N° 0.1027, 29 Mijdar 1960 de; Un projet (turc) de réforme agraire, di Vatan, Istanbul, 9, 10, 11 û 12 Cotmeh 1960 de, wergerandina fransîzî di Doc. Franç., Articles et Documents, N° 0.1174, 9-10 de; Moh. Reza Şah Pahlavî, Mission for my Country, London 1961; B. Vernier, L'Irak d'aujourd'hui, 1963, pişk (fesi) 19, Structure du secteur rural, 371-7, pişk 22, La réforme agraire, 397-406; H. Mandras, Y. Tavernier, Terre, paysans et politique, Paris, 196; Jaafar Xayyat, The Iraqi Village, a study in its Condition and Reform, Beyrût, 1950 (bi erebî); Anon, Notre question de l'Est aux yeux d'un sociologue, di Yön, sala 3mîn, N° 90, 18 Kanûn 1964 (bi tirkî) de; Ismail Beşikçi, Dogu Anadolu'da geri birakilmisligi olusumu, Le sous-développement de l'Anatolie orientale, di Ani, N° 10 Sebat 1971, 46-73 de; nivîskar bixwe, Dogu Anadolu'nun Duzeni: Sosyo-Ekonomik ve Etnik Temeller, La situation de l'Anatolie Orientale: ses causes socio-économiques et ethniques; Iran Shahr, A survey of Iran's Land, People, culture, Government, Economy, Tehran, 1963 (Univ. Press, published with the assistance of UNESCO, I, 117 p.).

Dûmahî heye

BELÇİKADA GENEL SEÇİM

Ahmed

Bati Avrupanın küçük ülkelerinden biri olan Belçikada aralık ayında, genel seçimlere gidiliyor. Henüz dört yıllık iktidar dönemini tamamlamadan evvel istifa eden muhafazakar-liberal koalisyon hükümeti; iki yıl önce yapılan genel seçimlerle işbaşına gelmişti.

Altyapısını eksiksiz tamamlayıp endüstri ve üretim modernizasyonunda büyük adımlar atmış Belçikanın ekonomisi 3/2 miktarda dış ihracata dayanmaktadır. İhraç edilen malların başında çeşitli elektronik araçlar, silah, lokomotif, telefon ve buna bağlı ihalelerle beraber çeşitli et ve sebze maddeleride yer alıyor. Robot yapımında da ismini kimi dünya pazarlarında kabul ettiren bu küçük ülkenin nice nükleer atom enerji santrallerinin olmasıda ekonomisinin kriz safhasını atlamaya yetmemiştir. Milyarlarca Frank tutarında füze gibi silahlara yapılan ödenekler mevcut ekonomik krizi ve işsiz kitlesinin büyümesini sağlarken, ülkedeki üç milliyetten en büyük iki milliyeti arasındaki gelişmelerde artmaktadır.

Belçikada Walon, Flaman ve küçük bir Alman grupta toplam üç milliyet bulunmaktadır. Bunlardan Flamanlar 5,5 milyon, Walon 3,5 milyon ve Almanlarda 64 bin kişi dolayında saymaktadırlar. On milyon nüfusa sahip Belçikanın %10 u çeşitli siyasal, ekonomik vb. nedenlerden dolayı dışardan gelen yabancılardan mevcuttur. Yabancıların ülkede seçime katılma hakkı bulunmuyor. Seçime katılacak toplam seçmen sayısı 7 milyon civarındadır.

Ulke 35-40 yıl önceye kadar Walon'lar tarafından idare edilmiş. Flamanlar o zamana kadar kültürel haklarından yoksun bırakılmışlar. Ne var ki ikinci dünya savaşından sonra, 1940-1948 larda ülkeye gelen değişikliklerle her iki milliyete eşit haklar tanınmış, böylece Flamanlara da seçme ve seçilme hakkı sağlanmıştı. Bugünkü köprü hükümetle görevli başbakan ve kadrosu; hükümetin büyük çoğunluğu Flamanlardan oluşmaktadır (aralık '87 seçim öncesi).

Belçika'da Walon-Flaman ilişkisi uzun zamandan beri sesli-sesiz vardır. Nüfusu beş bin olan Fouron şehrinin %60'ını frankofon (fransızca konuşan), geriye kalanın %40'ı Flamanlardan oluşuyor. Fouron B.Reisi yüzünden son zamanlarda bu ilişki dahada belirginleşmiş durumdadır. Ekseriyeti Flamanlardan oluşan bugünkü sağcı-liberal hükümet

13 aralık'87 seçim öncesi, seçimle iş başına gelip Walon milliyetinden olan Fouron Belediye reisi ülkenin diğer resmi dillerini (öncelikle flamanca sonra almanca) konuşmadığı bahane edilerek istifası birbirini takiben istendi.

Kral, ülkenin iki ayrı federe yönetim olmasından yana olmadığından, başta koalisyon hükümetin istifasını kabul etmedi. Ancak sonradan tekrarlanan istifa müracaatı kral tarafından onaylandı ve 13 aralık 1987'de genel seçime gitme kararı verildi.

Altıncı kez hükümeti kurmak hakkına sahip kılınan başbakan W. Martens'in liberal-ekonomi programının başında krizin olabileceğince doğru dengelenmesini sağlama ve gün geçtikçe büyüyen işsizlik sorununa çare bulmak gibi sorunlar vardı. Ekonomik krize tedbir olarak, çeşitli devlet ve mali kuruluşların (eğitim-öğretim, inşaat ve posta gibi sektörlerden) ödenek fonlarından kısıtlamalar yapılarak; ikiyüz milyar Belçika Frankı tasarruf öngörüldü. Bu miktar büyük bir bölümüyle gerçekleştirilerek devlet kasalarına aktarıldı. Ama bu kadarıyla da bütçe açığı dolaşmadı. Hükümetin programında öngörülen diğer kısıtlamalar, hükümetin görev bitiminden önce düşmesi nedeniyle hayata geçirilemedi.

Geçmiş dönemlerdeki seçimlerde Walon sosyalist partisi büyük oy potansiyeline sahipken, yalnız başına hükümet olmayı başaramamıştı. Ancak bu seçimde hangi parti kazanacak sorusu yerine, hangi milliyet; Walonmu, Flamanmı, üstünlüğü sağlayıp hükümet olabilecek sorusu gündemdedir. Her iki milliyette bunun hazırlığına girmişlerdir. Yukarıda anlattığımızdan anlaşılacağı gibi kendi sınırları içinde birden çok milliyet barındıran Belçika gibi küçük bir devlette, burjuva demokrasisiyle bile olsa her milliyete eşit haklar tanınmıştır. Buna rağmen bu milliyetler, mevcut sahip oldukları bu eşitliği tam bağımsızlığa dönüştürmek için çabalara girmişlerdir. Yapılan bu çabalara demokratik, zorlaştırmacı engeller vb. olmaktadır. Tam bağımsızlık hakkı şöyle dursun en küçük bir ulusal eşitliği olmayan Kürt halkının bağımsızlık doğrultusundaki mücadelesi bugün sömürgeci faşist T.C. tarafından şiddetle bastırılmakta, yüzlerce kürt insanının canı, binlercesinin topraklarından sürülüp sürgüne gönderilmesi gözden düşmektedir. Sömürgeci faşist T.C. hakimiyetini ancak böyle katı bir baskı ve

zorba kararların uygulamasıyla Kürdistan'da devam ettirmektedir. Kürt halkı, insanlığın yüz karası ve adaletsizliğin sembolü haline gelen kendi üzerindeki bu baskıları elbet bir gün sona erdirecek ve böylece ulusal bağımsızlığını alarak uluslararası

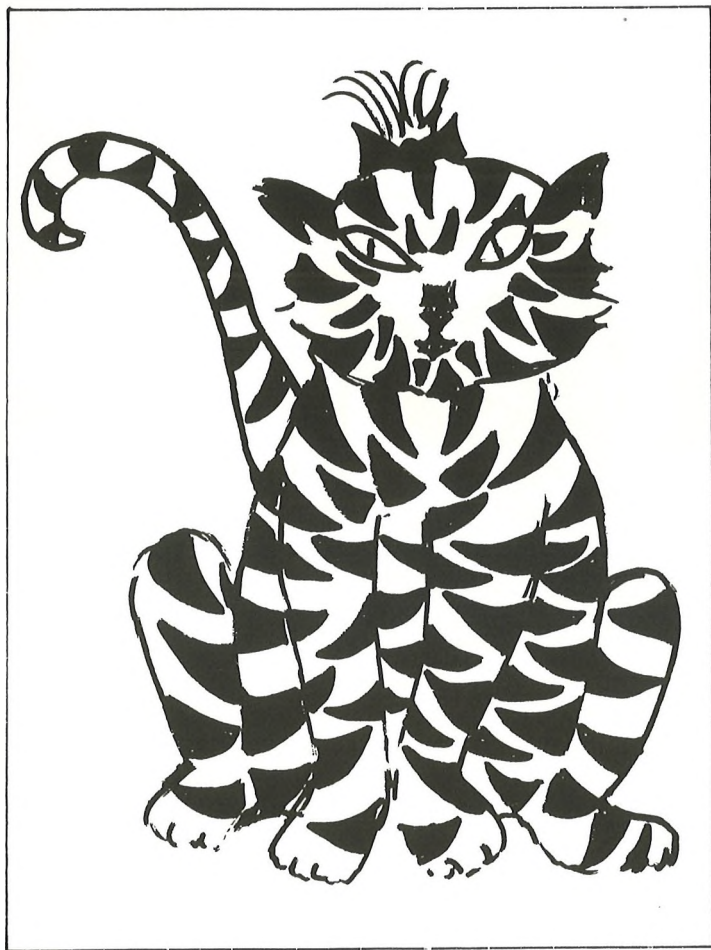
arenadaki dolması gereken yerini tutacaktır. İşte ancak o zaman; seçme ve seçilme hakkını kullanarak tercihini yapan Belçika halkı gibi; Kürt halkı da öz iradesini konuşturup kaderini tayin edecektir.

NOT:

13 Aralık'ta olan ön seçimlerde, sosyalist aile 50 yıldan bu yana ilk olarak muhafazakarlardan daha fazla oy alıyor. Bu da ülkede yeni gelişme ve değişikliklere yol açacak.

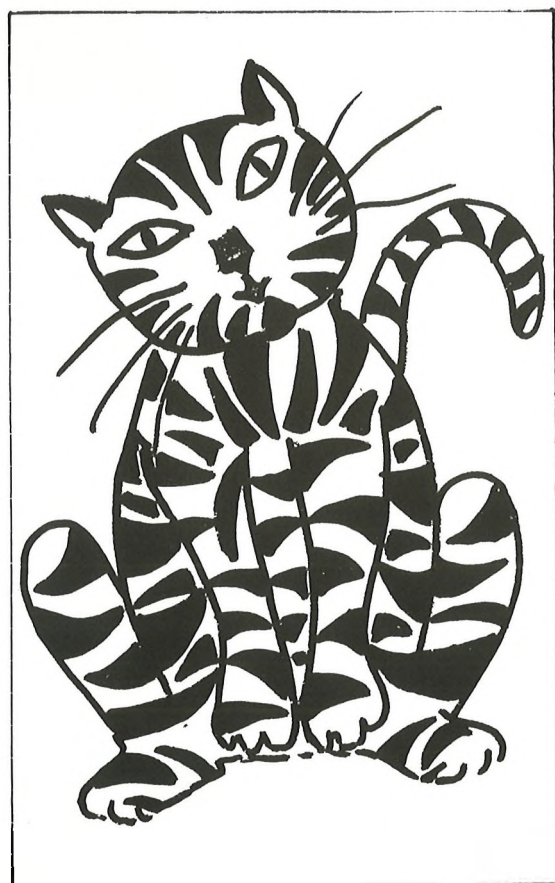

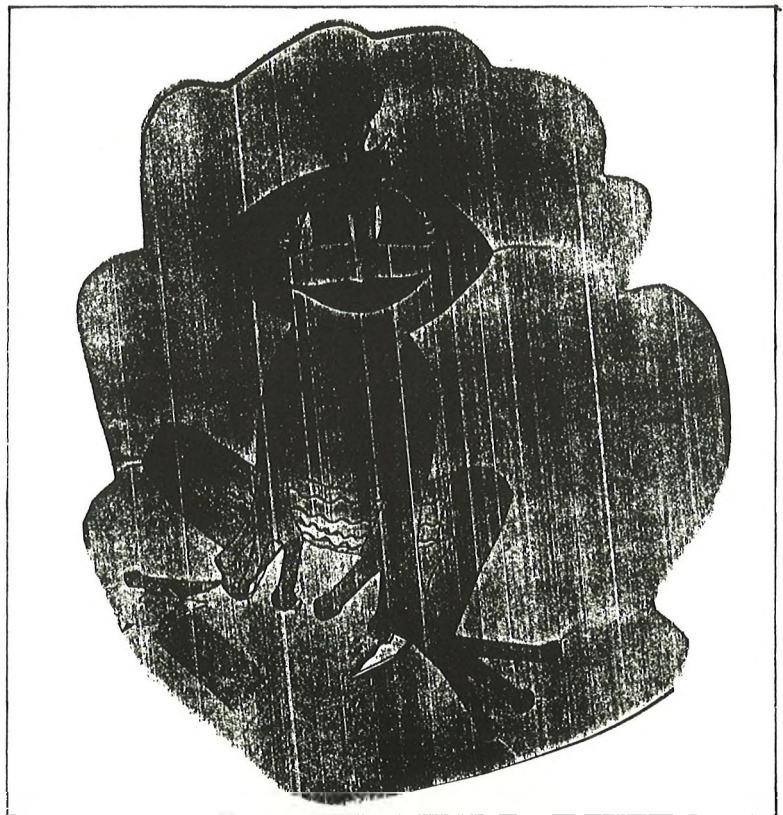
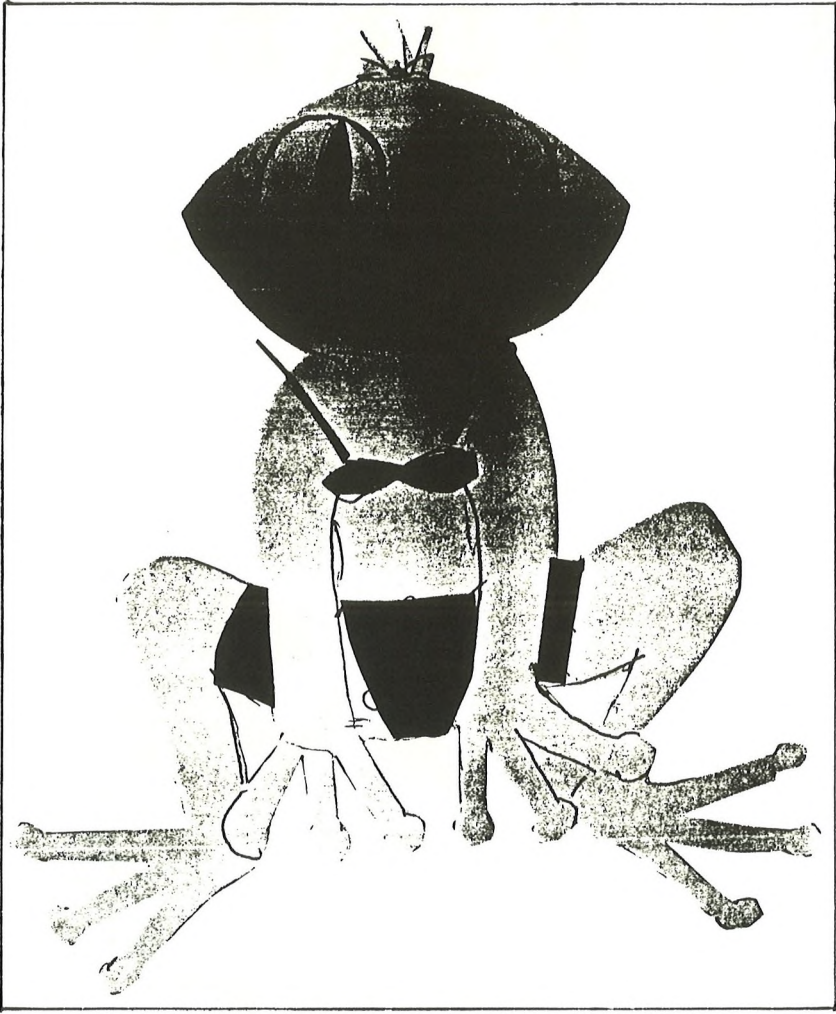
WÊNEYÊN ZAROKAN

22.11.87

şîrîn, dozden
SALT

J Ê R A K U R D Î

Emê ji nuha û pê ve rêzeke fêrên kurdî biweşînin. Me ev fêr ji pirtûka dibistanî: Débutant, 2a/ Livre de l'élève, W. Vanderroost, De Sikkel S.A. Anvers/1974, stendine û em wan ji bo zarokên ku kurdî nizanin û Beljîkiyên ku kurdî hîn dibin didin.

F ê r y e k (1)

Dê : Baran!
 Baran: Belê, Dayê!
 Dê : Haydê, rabe!
 Baran: Zeman e?
 Dê : Belê! Saet (katjimêr) heft (7) e!
 Baran: Ah! Ez hîn westiya me.
 Dê : Haydê, bilezîne!
 Baran: Belê, Dayê. Ha vaye! Ez rabûme!

P I R S

Ev kî ye?
 Ev kî ye?
 Zeman e?
 Saet (katjimêr) çend e?
 Kî westiya ye?
 Tu westiya yî?
 Kî dibêje bilezîne?
 Kî rabûye?
 Tu rabûyî?
 Ew rabûye?

B E R S I V

.....

 Belê,
 Na,

 Belê,
 Na,
 Belê,
 Na,

F ê r d u d u (2)

Baran: Ay! Av sar e!
 Dê : Lê tu lawikekî mezin î!
 Baran: Bila be Dayê.
 Dê : Ha vaye sabûnek.
 Baran: Ay! Av pirr sar e!
 Xewlî li ku ye?
 Dê : Li vir e (li vira ye).
 Baran: Ha vaye! Ez paqij im.
 Dê : Û porê te?
 Baran: Baş e, ez porê xwe şeh dikim.
 Ha vaye, ez hazir im (ez amade me).

P I R S

B E R S I V

Ev çi ye?
 Ev çi ye?
 Ev çi ye?
 Av sar e?
 Av germ e?
 Kî mezin e?
 Kî sabûnekê dide Baran?
 Baran çi dipirse?
 Kî paqij e?
 Baran bi çi porê xwe şeh dike?
 Tu hazir î (amade yî)?
 Tu mezin î?
 Tu paqij î?

.....

 Belê,
 Na,

XEBATA ME

4 TÎRMEH

Cêjna penaberan (multecî) ku ji aliyê Front Démocratique Ixellois hati bû pêk anîn. Em bi raxistina belgeyên kurdî beşdar bûn.

26 TEBAX

Zanîngeha Aştiyê heftêkê seminareke navnetewî li ser Mafên Mirov û Gelan pêk anî. Di çarçeva vê xebatê de, vê Zanîngehê em vexwendin (dawet kirin) ku em agahdariyekê li ser pîrsa kurdî bidin beşekeran. Em li ser vê babetê di 26 Tebax de dîrûdirêj peyivîn, bersivên pîrsên balkêş dan û gelek belgeyên kurdî belav kirin. Beşdar 20 kesên ji netewahiyên (cinsiyet) cihê bûn: Beljîkî, hongarî, îtalî, filistî-nî, kolombî û inglîz.

8 ÎLON

Serokê sendîka tirk ku hatiye qedexekirin, DISK, Abdullah Baştürk, li cihê Sendikên Ewropî, CISL, li Brukselê, civîneke çapê pêk anî ji bo ku dîtina rêxistina xwe li ser rewşa îroyîn a Tirkîyê bide nasîn. Gelek rojnamevanên ewropî û tirk beşdar bû bûnê. Bi taybetî, wî li ser pîrsa kurdî tûtişt ne got. Dema ku me li ser wê pîrsekê pîrsî, di destpêkê de wî "baş ne bihîst" û pîrsî: "Çi? Tirk?...". Yek ji beşdaran got: "Na, Kurd". Wê gavê ew neçar (mecbûr) bû ku bersiv bide: "Li Tirkîyê bitenê pîrsek heye, Demokrasî. Dema ku jê re çare bê dîtin, hemî pîrs ewê rast bibin!"

3 ÇIRÎ

Cêjna "Paix et Solidarité" (Aştiî û Piştgirî) ku ji aliyê gelek rêxistinên hati bû pêk anîn, ji bo protestokirina çekên atomî. Em bi raxistina belgeyên kurdî beşdarî wê bûn.

4 ÇIRÎ

Şeva Volkunie Jongeren li Puymbroeck, nêzîkî bajarê Gent. Em bi raxistina belgeyên kurdî beşdar bûn.

10 ÇIRÎ

Cêjna Drapeau Rouge, rojnama Partiya Komunîst a Beljîkî, li La Louvière, li navçeya Walonî. Em bi belgeyên kurdî beşdarî wê bûn.

**Fête
de la
Paix
& de la
Solidarité**

A l'initiative de «RENCONTRES POUR LA PAIX»
avec le soutien de VREDE et de l'ULDP

Samedi 3 octobre 87
Bruxelles (gare du Nord)
Rue Masuy, 214

P.A.F.: 150F
(Etudiants/pensionnés/chômeurs: 100F)

15 ÇIRÎ

Em beşdar bûn şîna Behice Boran, seroka kevn a partiya TIP. Piştî îlankirina yekbûna TKP û TIP di civîneke çapê de li IPC, li Brukselê, Behice Boran wefat kir. Di şîna wê de gelek kesên ku ji welatên cihê hati bûn hebûn.

17 ÇIRÎ

Cêjna rêxistinên ku bi pêwendiyên Bakur û Başûr xerîk dibin (mijûl dibin), li zanîngeha U.L.B. Em bi raxistina belge, xalî û hunera destî yên kurdî beşdar bûn.

7-14 TEŞRÎN

Endamek ji Têkoşer beşdar bû civîna 2mîn a li ser rastnivîsîna zimanê kurdî, zaravê kurmancî, ku ji aliyê Enstîtuya Kurdî ya Parîsê, li Barselona, paytexta Katalonya, hat pêk anîn (li rûpel 3 binêre)

12 TEŞRÎN

Em beşdar bûn civîneke çapê ku ji aliyê partiya TKP-Birlik li IPC, li Brukselê, hat pêk anîn. Sekreterê giştî yê vê partiye dîtina rêxistina xwe li ser rewşa Tirkîyê ya îroyîn got, tehlîla yekbûna TKP û TIP kir û bernama xebata wê ya partiya xwe da nasîn.

14 TEŞRÎN

Bîst cuhanên beljîkî hatin komela Têkoşer ji bo ku agahdariyekê li ser Kurdistanê

bistînin. Cuhanên Têkoşer filmeke belgeyî, Dengê Kurdistanê, nîşanî wan da û bersiv da pirsên wan.

14 TEŞRÎN

Em beşdar bûn şeveke agahdariyê li ser pirsê Filistinîyan, ku ji aliyê rêxistina Mouvement Chrétien pour la Paix hati bû pêk anîn.

18 TEŞRÎN

Em beşdar bûn civîna çapê ya MRAX (Rêxistina Dijî Nijadparêzîyê) li ser mafê helbijartinê ji bo biyaniyan.

19 TEŞRÎN

Radyoya azad, Uilenspiegel, ku li Herent û Leuven tê bihîstin, katjimêrekê (saetekê) pirsê kurdî da nasîn.

21 TEŞRÎN

Şeva Baskan li Antwerpen (Anvers). Em bi raxistina belgeyên kurdî beşdar bûn.

26 TEŞRÎN

Rêxistina Rodenbachkring şevekê li ser Kurdan, li Leuven (Louvain) pêk anî. Piştî

katjimêr û nîvekê axaftin û gotûbêjan, xwarina kurdî hat pêşkeş kirin. Bi ser de jî, me belgeyên kurdî raxistin.

27 TEŞRÎN

Em beşdar bûn şeva agahdariyê ya Mouvement Chrétien pour la Paix, li ser pirsê Haîtî.

DI MEHÊ DE CAREKÊ

- Civînên Koordinasyona Mafên Mirov û Gelan
- Civînên Mafê Helbijartinên Şaredariyî (ên belediyên) ji bo Biyaniyan.
- Civînên Komîta Penaberên (multecî) Tirkiyê.
- Civînên Komelên Civakî yên şaredariya St-Josse.

W E Ş A N

Di Kanûn 1987 de, me pirtûka Nêrgiza TORÎ, Kawa Efsanesî, bi tirkî weşand. Buhayê vê pirtûkê 100 F.B. ye. Hûn dikarin wê ji Têkoşer, bi riya postê yan bankê, bixwazin.

hejmar 1 havin 1987

KURMANCÎ

rojnameya taybetî ya Enstituya Kurdî ya Parisê li ser pirsên kurmancî.

Min ev nivîsî ne ji bo şahbawerê
Belkî ji bo beşekê kurmancan
Uhmedê Xamî (Sedsala XVII)

NÛKIRINA KURMANCÎ

Kurmancî zarekî gelek dewlemend e. Di hin warên jiyana rojane de, di peywendiyên bi xwezayê (tabîetê) re, peyven wê ji yên zimanên mezî û ewropayî kêmîr namin. Mesela ji bo navên pez û dewaran, ji bo navên dengên tişt û heywanan de ew ji fransîzî û inglîzî jî zengintir e. Ew berî rûsî û zimanên slav ên din biyê zimanekî cehî û hê di sedsalên XIV û XV de berhemên giranbiha daye.

Mixabin, ji bo sedemên siyasî, ji ber bindestketina gelê kurd û parvekirina welatê wî, rê li ber vê pêşveçûyîna diroki hate bestin, an asê kirin. Kurmancî wîlê bî xweyî. Li jêr êrîş û getên çandên biyani ketê sedsala XX an, ya nûjenîyê (modernîyê), ya rojname, radyo û televizyonê. Bi awayê ku civaknas dibêjin mirovahi di heftê salên dawîn de ji heft sed salên berê

bistîne û wan biryaran bide qebûl kirin. Lê ev roj dê kengî bî diyar nîne. Heye ku ta wê rojê, li jêr tesîra televizyon û xwendegahên tirkî û erebî birrekî mezî û gelê kurd kurmanciya bav û kalên xwe ji birke an ji tenê zimanekî jarketî, tevlihev bipeyive. Kurmancî jî bibe wekî zimanên îrlândî, welşî an brotonî, zimanekî « folklorî » ku tenê carna di govend û dilanan de tê bi karanîn.

Welatparêzên xwedî berpirsiyar, nemaze xwenda û ronakbîr, li ber sernîvîşt û qederê serî natewinin, wekî berxên sernerm li hêviya kêra qesab namin. Parastina zimanê pêşiyên me bingehê evina welêt e, rehê jindarî yê welatparêzîyê ye. Lewra divê ku her Kurdê welatparêz li gora kurî û zanîna xwe beşdarê vî şerê parastin û nûkirina kurmancî bibe.

ENCAMÊN CIVÎNA BARSELONAYÊ

Nivîskar, rojnamevan û zimannasên kurd ên ku ji 18 ta 24^e nîsanê li bajarê Barselonayê (paytexta Katalonyayê) li ser pirsên rastnivîsîna kurmancî xebitin gihane encamên (netîceyên) ku em di rûpelên vê rojnameya taybetî de belav dikin. Ewê Enstîtû piştî her civîneke zimani hejmareke vê rojnameya KURMANCÎ derîne.

RASTNIVÎSÎNA JIMARAN

0	Sifir (Nîn)	16	Şazdeh
1	Yek	17	Hevdeh
2	Du, dido	18	Hejdeh
3	Sê, sisê	19	Nozdeh
4	Çar	20	Bîst
5	Pênc	21	Bîst û yek
6	Şeş	30	Sî
7	Heft	31	Sî û yek
8	Heşt	40	Çîl
9	Neh	50	Pêncî
10	Deh	60	Şêst
11	Yazdeh	70	Heftê

TÊKOŞER'DEN HABERLER

4 TEMUZ

Front Démocratique Ixellois tarafından hazırlanan mülteciler bayramı. Informasyon sergimiz ile katıldık.

26 AGUSTOS

Bariş Üniversitesi insan hakları ve halkların hakları üzerine Marlagne de, Namur'e yakın, bir hafta uluslararası bir seminer düzenledi. Bu çalışmalar dahilinde, bu üniversite bizi de davet etti. Bizde kürt sorunu üzerine dinleyicilere bilgiler vermek amacıyla 26 Agustosta uzun konuştuk, dinleyicilerin ilgilerini çok çekti, çok sorular sordular ve aynı zamanda kürtlerle ilgili dokümanlar dağıttık. Burada bulunanlar çeşitli milliyetlerden 20 kişiden oluşuyordu: Belçikalı, macaristanlı, italyan, filistinli, kolombiyalı ve ingiliz.

8 EYLUL

Kapatılan DISK başkanı A. Baştürk, Brüksel'de Avrupa Sendikaları CISL binasında bugünkü Türkiye hakkında görüşlerini bildirmek için bir toplantı yaptı. Toplantıya büyük sayıda Türk ve Avrupalı gazeteci katıldı. Kürtsorununa özellikle değinmedi. Bu konuda soru yönelttiğimizde ilk anda "iyi işitmedi" ve sordu "nasıl? Türk?...". Dinleyicilerden biri "hayir Kürt" dedi. Ve çaresizlikten olacakkı cevap verdi: "Türkiye'de tek bir sorun var, Demokrasi. Ona çare bulunduğu geri kalan herşey için çözüm vardır!"

3 EKİM

"Paix et Solidarité" (Barış ve Dayanışma) bayramı. Çeşitli örgütler tarafından düzenlenen bu gün atom silahlarına karşı idi ve biz de informasyon sergimiz ile katıldık.

4 EKİM

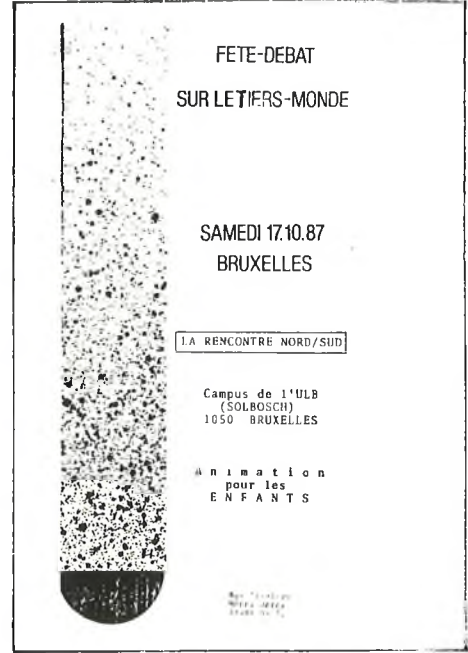
Gent şehrine yakın Puymbroek'ta Volksunie gençlik günü. Sergimiz ile katıldık.

10 EKİM

Belçika Komünist Partisi yayın organı Drapeau Rouge bayramı, La Louvière de. Sergimiz ile katıldık.

15 EKİM

Behice BORAN 'in cenaze töreni. Çok ki-

şinin katıldığı ve TKP ile TIP'in birleştikleri iki gün sonra olan cenaze törenine biz de katıldık. Bilindiği gibi iki partinin birleştiğini 13 ekim de Brüksel'de, IPC binasında, bir basın toplantısı ile duyurmuşlardı.

17 EKİM

Gelişmiş ülkelerin ve gelişmekte olan ülkelerin ilişkileriyle uğraşan örgütlerin bayramı Brüksel Ozerk Üniversitesinde (ULB) yapıldı. Biz informasyon standıyla, hali ve Kürd elnakişlariyla katıldık.

7-14 KASIM

Paris Kürt Enstitüsü tarafından senede iki sefer ve her sene ayrı bir devlette olmak şartıyla düzenlenen Kürt dilbilimci, gazeteci, yazarların katıldığı ikinci toplantı. Bu toplantı da bir önceki gibi Katalonya'nın başkenti Barselona da oldu ve Kürdistan haritası, idari ve siyasi terimlerin yazılışı, renk, meyve, sebze v.s. kelimelerin Kurmanci lehçesindeki yazılış şekilleri çalışıldı.

12 KASIM

TKP-Birlik basın toplantısı IPC de, Brüksel de, yapıldı. Katıldığımız bu toplantıda TKP-Birlik Türkiye'de bugünkü durum hakkında görüşlerini ve TKP-TIP birleşmesi değerlendirmesini yaptı. TKP-Birlik, ayrıyeten gelecekteki çalışmaları hakkında bilgi verdi.

14 KASIM

20ye yakın Belçikalı genç Kürdistan hakkında bilgilenmek için Têkoşer'i ziyaret ettiler. Têkoşer'in genç elamanları da onlara "Kürdistan'ın Sesi" adlı filmi göstererek sorularına cevap verdiler.

14 KASIM

Mouvement Chrétien pour la Paix tarafından düzenlenen Filistin konulu bir toplantıya katıldık.

18 KASIM

MRAX (İrkçiliğe Karşı Örgüt)ün yabancılar için oy hakkı basın toplantısına katıldık.

19 KASIM

Serbest Radyo, Uilenspiegel, Herent ve Leuven'de bir saatlik bir programı Kürtler üzerine yaptı.

21 KASIM

Anvers'te Bask Halk gecesi. Bilgiyon sergimiz ile katıldık.

26 KASIM

RodenbachKring, Leuven'de Kürtler Üzerine bir gün düzenledi. Konuşma ve soru-

cevaplardan sonra Kürt yemeği yiyildi. Bilgiyon sergisi de vardı.

27 KASIM

Mouvement Chrétien pour la Paix'nin Haiti üzerine düzenlediği toplantıya katıldık.

AYDA BİR

- İnsan ve Halkların Hakları Koordinasyon toplantısı.
- Göçmenlerin Belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakları toplantısı.
- Türkiye'li Mülteciler Komitesi toplantısı
- St. Josse Belediyesi Sosyal ve Kültürel örgütler toplantısı.

YAYINLARIMIZ

Aralık 1987 de, biz Nêrgiza TORİ kitabını, Kawa Efsanesi, türkçe basımını yaptık. Kitabın fiyatı: 100 B.F. Siz bu kitabı Têkoşer'den posta veya banka ile istiyebilirsiniz.

